

NOTULEN

Vergadering:	Raad, nr.
Datum en tijd:	23 januari 2025, uur
Plaats:	SER-gebouw te Den Haag
Aanwezig:	Putters (voorzitter), Arends, Bharosa, Boelens, De Boer, Den Boer, Borghouts, Dekker, Van Eijck, Elzinga, Fey, Fortuin, Gerbrandy, Van der Ham, Helder, Henrar, Van Holstein, Hoogstraaten, Houweling, Koopmans, Van Kooten, Knoef, Laagland, Van der Laan, Majoor, Van der Meulen, Sleijpen, Thijssen, Van der Velden, Van der Ven, Visser, Vonhof, Van Weegberg, Ter Weel, Van Woerkom
Secretariaat:	Prins (algemeen directeur), Van Steveninck (directiesecretaris), Van Driel (secretaresse/management assistent), Kuik, Veldhuizen (audiovisuele ondersteuning), Rensen (verslaglegging via audio)

1. Opening en mededelingen

De *voorzitter* opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom.

Mededelingen

Er zijn twee vertrekkende raadsleden. Han ten Broeke (VNO-NCW) is begonnen met een nieuwe functie als kabinetschef van Wopke Hoekstra. Zijn vertrek naar Brussel betekent helaas dat Han na 3 jaar de Raad verlaat.

Aleid Ringelberg was sinds 2022 plaatsvervangend raadslid namens de VCP en neemt ook afscheid van de Raad. Aleid wordt opgevolgd door Femke Merel van Kooten die vandaag al aanwezig is.

De *voorzitter* dankt de aftredende raadsleden voor hun inzet in de afgelopen jaren en heet Femke van harte welkom.

2. Verslag 21 november 2024 (R-3096)

Het verslag wordt onder dankzegging aan de heer Dirven ongewijzigd vastgesteld.

3. Signalering Water en verdieping (R-3097) en (R-3098)**Introductie door de voorzitter**

Toen de commissie DUO van start ging met het onderwerp water, was er enige twijfel. De vraag was of het wel aan de SER is om uitspraken te doen over water. Het antwoord hierop is ja. Daarom is het vandaag een goed moment om dit met elkaar te bespreken. Er spelen veel technologische kwesties. Er wordt door verschillende partijen zoals Deltares, Vewin, de Unie van Waterschappen en IPO over het onderwerp gesproken. De SER wil de sociaaleconomische dimensie aan die gesprekken toevoegen. Toch is het niet

alleen een vraagstuk van deskundigen op het gebied van watermanagement of andere expertise die daarbij komt kijken, maar dus ook een vraagstuk voor de SER. In de huidige tijd hebben alle vormen van bedrijvigheid en huishoudens met dit vraagstuk te maken, of het nu om watertekorten of een overvloed aan water gaat.

Het kijken vanuit brede welvaart vraagt om een bredere blik op hoe om te gaan met energie en grondstoffen, maar dat vraagt ook om een verantwoorde omgang met water. In de voorliggende signalering wordt gekeken naar het complexe watersysteem en alle problemen die daarbij betrokken zijn. Er is voor een signalering gekozen om het ook echt op de agenda te zetten, ook richting instanties die daarmee bezig zijn; de politiek, de overheid en de waterschappen. In het voorliggende stuk wordt de sociaaleconomische kant van water ook duidelijk geagendeerd. Het is belangrijk om die dimensie niet te vergeten. Dat geldt ook voor de SER zelf want dit beïnvloedt de andere vraagstukken die op de SER-agenda staan.

Presentatie door de heer Van Eijck, voorzitter van de Commissie DUO

De planeet aarde bestaat voor 70 procent uit water. Water is de levensader in alle opzichten en is niet vanzelfsprekend. Het is daarom van belang om daar op een goede manier mee om te (blijven) gaan. Er zijn toenemende uitdagingen op het gebied van waterkwaliteit, waterbeschikbaarheid en waterveiligheid. In de signalering zijn vragen geformuleerd die in de toekomst mogelijk om antwoord gaan vragen.

Wat is er nodig voor een structurele omgang met droogte?

Er is een verdringingsreeks. Dat betekent dat er in Nederland afspraken zijn gemaakt over wat er gebeurt op het moment dat er kortstondig sprake is van droogte. Wanneer bezuinigd moet worden op water dan gebeurt dat als eerste bij de landbouw en de industrie, pas daarna komen de huishoudens in gevaar. De vraag is wat er gebeurt als er een langere periode van droogte is. Hoe wordt er dan omgegaan met de verdeling van het schaarse water? Krijgen ziekenhuizen, verpleegtehuizen en individuele huishoudens dan iets? Daar is nog geen antwoord op.

Hoe kunnen de onderliggende financieringsprincipes sterker worden toegepast om tot gewenste effecten te komen?

Het principe is: "de vervuiler betaalt" of zoals Loesje zegt "laten we stoppen met de vervuiler te betalen". De daaronder liggende principes hebben geleid tot een financieringsstelsel wat op zich robuust is, maar waar wel opnieuw over gesproken moet gaan worden.

Hoe kan het waarderen van water onze omgang ermee verbeteren?

Water is van onschatbare waarde, maar prijsprikkels blijken niet echt efficiënt en effectief te zijn om het watergebruik te sturen. Er is terecht gekozen voor de term waarderen, zonder daar onmiddellijk de kostprijs en de waarde aan op te hangen. Dat ligt namelijk in het vervolg van die vraag en dat vinden sociale partners iets om op een later moment te bespreken. Het waarderen van water heeft meer te maken met gedrag: hoe gaan we ermee om en hoe zorgen we ervoor dat het een vertaalslag krijgt naar degenen die het uiteindelijk moeten financieren? De vraag is echter ook of de financiering nog wel houdbaar is. Denk aan overstromingen waarvan de kosten vaak niet verzekerd zijn. De vraag is wie de kosten daarvan dan wel moet dragen. Dat geldt ook voor vervuiling. De vraag is wie de kosten van die vervuiling draagt: is dat altijd degene die de vervuiling veroorzaakt? In het geval van droogte is het de vraag wie de kosten draagt indien water naar Nederland gehaald moet worden.

Hoe kunnen water en bodem meer sturend zijn in de praktijk?

Water stuurt al. Dat is de reden waarom de Uiterwaard is geïnitieerd. Wanneer er vanuit het zuiden steeds meer water naar de randstad komt, dan wordt de Uiterwaard

vol gepompt om vervolgens weer leeg te laten lopen zodat er geen overlast ontstaat van overstromingen. Tegelijkertijd is er een gigantische woningbouw opgave. De vraag is waar woningen gebouwd gaan worden, hoe woningen gebouwd gaan worden en hoe er daarbij rekening gehouden gaat worden met water.

Er is een rapport verschenen van PBL over de ruimte die nodig is voor de circulaire economie. Ruimte verdringt op enig moment en er moeten keuzes gemaakt worden. Enerzijds over het verdienvermogen van Nederland en anderzijds hoe ervoor gezorgd kan worden dat de ruimte daarop wordt afgestemd.

Wat is een effectieve en rechtvaardige manier om de kosten van waterrisico's op te vangen?

Naast teveel, te weinig of vervuild water is sowieso het vraagstuk van het risico van water iets om in de toekomst rekening mee te houden vanwege alle veranderingen die op klimaat technisch gebied ontstaan. Op dit moment is het de standaard dat de overheid daar zorg voor draagt (waterschappen e.d.). Het omslagsysteem wat daarvoor wordt gehanteerd functioneert, maar houdt er alleen rekening mee dat de problemen niet erger worden. Het is echter zeker dat die problemen groter worden en daar kan nu al over nagedacht gaan worden.

De heer *Van Eijck* dankt de medewerkers van het secretariaat hartelijk voor de signalering.

Reflectie door Annemieke Nijhof (Deltares)

Mevrouw *Nijhof* dankt de SER voor de signalering en snapt de vraag of dit wel voor de SER is en of de SER hier wel aandacht aan moet besteden. Vanuit het perspectief van de watersector kan eigenlijk alleen maar gezegd worden dat het enorm helpt. Het is al meer dan tien jaar geleden dat de OECD concludeerde dat het nergens in de wereld zo goed is als in Nederland. Dat ging dan over de hele watersector, het hele waterbeheer en het watermanagement waar zelfs de koning zich langdurig in verdiept heeft. Dat heeft echter tot gevolg dat de awareness gap zoals zij dat noemde, ook nergens zo groot is in de wereld. Niemand in Nederland is er eigenlijk volop mee bezig dat we op een hele bijzondere, kansrijke maar ook kwetsbare plek wonen en dat het niet vanzelf naar de toekomst toe gegarandeerd is. Er zijn echter wel ingenieurs in de sector die opgeleid zijn, net als spreekster zelf, om problemen op te lossen. Van hen uit zal het probleem maar met moeite geagendeerd worden, dus het is afhankelijk van de aandacht vanuit de financiële sector. Het is dan ook erg goed dat de financiële sector daar sinds een jaar of vijf vol ingestapt is vanuit het perspectief van risicomanagement. Toch moet ook de sociaaleconomische dimensie en het maatschappelijk debat over de ingewikkelde keuzes die voor ons liggen op gang worden gebracht. De voorliggende signalering helpt daarbij.

Als het gaat over droogte en de structurele omvang daarvan is eigenlijk al gezegd dat daar een verdringingsreeks voor in de wet staat. Die mag ook bij provincies worden toegepast, wat overigens nog nooit is gebeurd. Wel heeft het Rijk een keer in tijden van droogte in een bepaalde volgorde afschakelingen gedaan die maatschappelijk bepaald zijn. De stelling is echter dat die volgorde niet houdbaar is als de periodes van droogte frequenter voorkomen en ook langer duren. De hele systematiek die bedacht is houdt daar namelijk onvoldoende rekening mee. Spreekster heeft zelf in de droogte commissie in Brabant gezeten. De vraag of de drinkwater sector altijd voor gaat zou eigenlijk op tafel moeten liggen, zeker als die drinkwater sector er zelf niet in slaagt om een rationalisatie van het drinkwatergebruik te realiseren. Er zijn in Nederland enorm profijtelijke bedrijven, zoals Bavaria en Coca Cola die voor iedere kuub water die zij uit de bodem halen enorm veel economisch toegevoegde waarde produceren met hun flesjes drank waar veel geld voor wordt betaald. Dus er is niet in absolute termen een

verdringingsreeks te formuleren, het vraagt ook echt integrale afwegingen met goede perspectieven op de toekomst.

Over het toepassen van principes is spreekster er voorstander van om te zeggen: neem een voorbeeld aan de watersector. De watersector heeft een waarde debat gevoerd en heeft drie waarden centraal gesteld in de Waterwet: solidariteit als het over veiligheid gaat, een profijtbeginsel als het over waterverdeling gaat en de vervuiler betaalt als het over waterkwaliteit gaat. Dat is eigenlijk best handig en daar is de financiering ook op gebaseerd.

In pakweg tachtig jaar zijn de waterschappen opgeschaald. Er is niet één bestuurslaag in dit land die zo'n opschalingslag heeft doorgemaakt. Maar dat betekent ook, misschien wel onbedoeld, dat er op hele grote gebieden verevend wordt.

Spreekster heeft onderzoek gedaan naar het Wetterskip Fryslan, waar 7800 en inmiddels zijn dat ongeveer 8400, peilvakken zijn. Er is heel veel geld nodig om voor ieder peilvak het peil op peil te houden. Er is echter maar één tarief voor bijvoorbeeld de landbouw. De kosten die gepaard gaan met het waterbeheer in de veenweidegebieden zijn echter vele malen hoger dan op de kleigronden of de van nature heel geschikte gronden voor de landbouw. Doordat het allemaal over hele grote ruimtelijke gebieden gaat die op één hoop worden gegooid, is de vraag wie nou eigenlijk solidair is met wie. Het zou helpen om ook daar wat meer inhoudelijk naar te durven kijken.

De waarde van water is het derde punt. Daar zou het maatschappelijk debat ook over moeten gaan want het reguliere waterbeheer in dit land is spotgoedkoop. Om een vergelijking te maken: het verzekeren van een minstens twintig jaar oude auto met 350.000 kilometer op de teller is duurder dan de hele optelsom van wat betaald wordt voor drinkwater, riolering, afvalwaterheffing, watersysteembeheer en de bijdrage aan waterveiligheid. Dus water is niet duur, water is eigenlijk te goedkoop waardoor de prikkels ontbreken om er doelmatig mee om te gaan. Dat is de verworvenheid van een doelmatige en goed functionerende watersector. Daar zijn we trots op.

Maar op is op. Het economisch denken vanuit vraag en aanbod geldt niet voor de watercyclus. Dat betekent dat water weliswaar heel goedkoop is, maar de schade die wordt veroorzaakt als het verdeeld wordt kan enorm zijn. Spreekster heeft met veel boeren gesproken over de onzekerheid die steeds meer toeneemt over de beschikbaarheid van water. Gewone productie is een hele onzekere productiefactor die invloed gaat hebben op het verdienvermogen per hectare. Hier moet ook gekeken worden naar het systeem van eeuwigdurende vergunningen. Bij schaarste verdeling is de vraag hoe om te gaan met het feit dat er in het verleden (in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw) vergunningen zijn verleend aan grote onttrekkers uit het systeem die daar eigenlijk eeuwigdurend recht op hebben, zonder dat nieuwe toetreders toegang krijgen. Deze nieuwe toetreders kunnen wel een enorme economische toegevoegde waarde hebben, veel werkgelegenheid genereren of een hele belangrijke sociale functie hebben. De toegang is geblokkeerd, want het is op. Daar zou ook naar gekeken moeten worden.

Tot slot de risico's. Dit is eigenlijk iets waar spreekster zich het meest zorgen over maakt en heeft daarover wel voortschrijdend inzicht. Toen spreekster DG Water was lag er een plan klaar om de last van risico's van overstromingen te delen tussen de publieke en de private sector en om daar een verzekeringsstelsel op te ontwikkelen. Dat heeft het toen niet gehaald. Het doorslaggevend argument was dat de verzekeraars wel wilden, maar vonden dat waterveiligheid risico's en kansen zijn op extreme gebeurtenissen. Verzekeraars vroegen daarvoor in ruil een reservering van een half miljard om, als het morgen zou gebeuren, de eerste schade te dekken. Dat is heel begrijpelijk, maar het was ook nodig om de dijken te versterken. Dus het werd een

dilemma; wordt er een half miljard euro op de Rijksbegroting gezet zoals het ministerie van Financiën wilde in geval dat er een dijk bezwijkt, of worden de dijken versterkt? Die afweging was toen niet zo ingewikkeld, maar nu denkt spreekster dat er een kans is gemist.

In geval van een ramp treedt de Wet tegemoetkoming schade bij rampen in werking, maar in de afwikkeling van dit soort dossiers en in de angst dat de euro's op de verkeerde plek terechtkomen, komt de bewijslast bij de ondernemers te liggen. Schadeberekeningen zijn vaak een optelsom van kosten. Daar stopt het met het in beeld brengen van de directe schade, het vastgoed wat eraan gaat en de infrastructuur die kapot gaat. De omvang van een ontwrichting kan groot zijn. Het kan dagen duren om water uit een gebied te krijgen en toegang tot ziekenhuizen en verzorgingstehuizen te waarborgen. Pompen zijn er niet omdat water normaal gesproken van de ene polder naar de andere polder of naar een afwatering wordt gepompt. Het is echt kwetsbaar en het is nog niet goed geregeld.

Rampen gebeuren en het gaat vooral om de voorbereiding en de wederopbouw. De vraag is wat te doen als het internetverkeer en de elektriciteitsvoorziening uitvalt en waar men mee moet beginnen. Zover komt het eigenlijk niet omdat men mentaal niet meer wil denken over een watersnoodramp. Dat brengt spreekster bij de volgende punten die niet in de signalering staan.

De geopolitieke dimensie. Dat gaat over weerbaarheid en kwetsbaarheid. Het hele systeem van waterbeheer gaat uit van een vredessituatie. Deltares werkt veel met de risicoanalyse 'kans maal effect'. Die kansen komen uit de statistiek, maar die statistiek werkt niet meer want de toekomst voldoet niet aan hoe het in het verleden was. Wanneer in de scenario's niet alleen wordt uitgegaan van wat er fout gaat als gevolg van weersomstandigheden, menselijke fouten of technisch falen, maar wanneer ook uitgegaan wordt van moedwillige verstoring, zoals actoren die de samenleving willen ontwrichten, dan moet er anders gedacht gaan worden over weerbaar maken en snel herstellen.

Waterbeheer en dus ook de vraag of de SER zich hiermee bezig moet houden zou nog meer in het licht van weerbaarheid gezet moeten worden. Waterbeheer kenmerkt zich door een hele lange tijdshorizon. De plannen na 1953 van Johan van Veen waren al klaar en het heeft nog 50 tot 60 jaar geduurd voordat de hele Deltawerken waren voltooid. Dat betekent dat als vandaag al duidelijk moet zijn wat de toekomst van de Rotterdamse haven moet zijn, of de haven open kan blijven of afgesloten moet worden, daar in dit land nog decennia aan gewerkt wordt voordat het gerealiseerd is. Dat is best een hele lange tijd, ook in het licht van toekomstige onzekerheden. Daarom wordt in het veld vaak het begrip 'goed voorouderschap' gebruikt. Goed voorouderschap is erg afhankelijk van wat men zelf heeft meegemaakt. Voor ouderen is goed voorouderschap nooit meer oorlog. Voor generaties die de watersnoodramp in 1953 van nabij hebben meegemaakt is dat nooit meer een watersnoodramp. Voor jongere generaties die in armoede zijn opgegroeid in een onbewoonbaar verklaarde woning is goed voorouderschap nooit meer armoede. Hoe naar de toekomst wordt gekeken wordt vaak bepaald door de pijn en de angst van dit moment en daar zit ook een zorg. Mensen zijn bezorgd. De een vanwege klimaat, de ander vanwege polarisatie, de derde vanwege verlies aan biodiversiteit, de volgende vanwege de volatiliteit in de politiek en het makkelijk terugdraaien van een pensioenakkoord waar zo lang over is gesproken. Als er vanuit die angst naar de toekomst wordt gekeken, kan het haast niet anders dan dat men daar tegenop ziet en daarmee wordt eigenlijk geen goed voorouderschap vervuld. Op die manier raken kinderen en jonge generaties niet verliefd op de toekomst, terwijl het eigenlijk natuurlijk is dat jonge mensen verlangen naar de toekomst die voor hen

ligt en vertrouwen hebben dat zij daar ook letterlijk en figuurlijk de ruimte hebben om in te bouwen.

De watersector is misschien wel een van de laatste waar mensen veel vertrouwen in hebben. Het is een sector met een geweldige uitvoeringskracht. Er wordt elk jaar negen miljard euro uitgegeven in deze sector en dat wordt omgezet in werken. Dat worden zelfs kunstwerken genoemd. Er werken 25.000 mensen in deze sector dag in dag uit om te zorgen dat het allemaal blijft werken. Die uitvoeringskracht kan nog meer en beter benut worden, ook voor vraagstukken die aanpalend zijn bij de toekomst van de landbouw met een perspectief op het landelijk gebied op een volhoudbare manier voor alle belanghebbenden. Dankzij de signalering van de SER kan de toekomstagenda van water worden verbreed voor de toekomst van dit land.

Cornelis Lely zei het al: 'Een volk dat leeft, bouwt aan zijn toekomst'.

Naar een toekomstbestendige omgang met water, reacties Raad

De heer *Vonhof* namens de ondernemersgeleding.

Al het leven op aarde is ontstaan uit water en het is van belang om daar zuinig op te zijn. Nederland wordt op veel verschillende gebieden geconfronteerd met de kracht van water zowel in positieve als in negatieve zin. Het is belangrijk om vanuit de kennis en kunde de urgentie van het onderwerp in de volle breedte nog eens onder de aandacht te brengen. Er zijn echter wel al veel tafels waar dit gebeurt en daar participeert de werkgeversgeleding ook in. Er is op de verschillende tafels voldoende ruimte om de vraagstukken over waterkwaliteit te adresseren.

De werkgeversgeleding heeft deze signalering heel positief ontvangen. Het kan misschien op termijn verstandig zijn om een keer na te denken over een verdieping vanuit de SER.

De heer *Van Weegberg* namens de werknemersgeleding.

Nederland Waterland, dat staat in de signalering. Water lijkt iets wat goedkoop en altijd beschikbaar is, maar eigenlijk is het een schaars goed om zuinig op te zijn.

De vakbeweging heeft drie punten. Het eerste punt is het voorzorgsprincipe wat altijd leidend zou moeten zijn. Activiteiten zouden alleen plaats mogen vinden als er duidelijk is dat het geen negatieve effecten heeft op leefbaarheid, gezondheid, toekomstbestendigheid van werknemers, omwonenden en de natuur. Als dat niet mogelijk is, dan moeten het terug naar de tekentafel.

Het tweede punt kwam al eerder aan de orde en dat is de kostenverdeling tussen klein- en grootverbruikers waar nu toch een scheefheid in zit. De signalering laat zien dat daar nog genoeg discussie over te voeren valt. Wat de werknemersgeleding betreft gaat het om het uitgangsprincipe: de vervuiler betaalt. Dat is het meest rechtvaardig, maar dat wordt nog niet consequent toegepast. Er komt toch heel veel op het bordje van de maatschappij terecht. Dat vraagt om een kritische blik op de kostenverdeling.

Het derde punt is de aandacht voor het rechtvaardige beleid. Water zal de komende jaren ook politiek steeds meer gaan spelen in de vorm van de Kaderrichtlijn Water waarvan de deadline met rasse schreden nadert. Daarnaast gaat het natuurlijk ook gewoon om de effecten van klimaatverandering, droogte of juist wateroverlast, de bodemdaling en de toekomst van de industrie. Het gaat ook over het lozen van vervuild water, door bijvoorbeeld chemicaliën en pesticiden. Dat is geen nieuw thema, ook niet voor de vakbeweging. Honderd jaar geleden werd ook al de vraag gesteld of rivieren bestemd moeten zijn als afvoerriolen van fabriekswater. De relatie tussen arbeid, natuur en kapitaal is niet nieuw en het is heel belangrijk bij de discussies die de komende jaren gevoerd gaan worden. Het gaat dus niet alleen over de economische belangen, maar ook over de veiligheid en toegankelijkheid van water voor Nederland in het geheel. Er ligt een mooie signalering die ervoor kan zorgen dat het gesprek gevoerd blijft worden.

Mevrouw *Van der Laan* namens de bancaire sector.

De financiële sector betreft pensioenen, verzekeraars en banken. Alle eer gaat naar de verzekeringssector die hier al heel lang in voorop loopt. De bancaire sector is zo'n twee jaar geleden met dit thema aan de slag gegaan. Dat begon met een rapport waarin een inventarisatie is gedaan van de risico's rondom water waar het gaat om de woningmarkt. In dat rapport is aangegeven dat het macro gezien wel meevalt op de woningmarkt. Banken hebben echter de taak om op microniveau afwegingen te maken over risico's. Dat betekent dat zowel bij een hypotheekaanvraag als bij kredietverlening aan bedrijven op termijn ook enorm veel stukken ingeleverd moeten worden ter beoordeling van de risico's. Het risico kan in een bepaald gebied zo groot zijn dat er binnen de looptijd van de hypotheek een waardedaling van het onderpand kan ontstaan. Dat betekent dat een bank bijvoorbeeld over tien of twintig jaar kan beslissen om maximaal 80 procent van de waarde van de woning te financieren of een opslag op de rente te doen vanwege het risico. Dat is gewoon normaal risicobeheer wat een bank op microniveau van de toezichthouder moet doen.

De bancaire sector voelt de verantwoordelijkheid om ongelooflijk hard mee te doen in dit vraagstuk. De bank wil over tien jaar niet tegen iemand, die al dertig jaar in het verkeerde stukje Nederland woont en er absoluut niet over na heeft gedacht, zeggen dat de opvolger maar 80 procent lening kan krijgen. Dat is gewoon niet fijn. De postcodegebieden waar het om gaat zijn bekend bij de bank, maar die zijn niet gerapporteerd om geen maatschappelijke onrust te veroorzaken.

Een van de grote risico's die economen zien, is dat mensen met weinig geld zich gaan bewegen naar woningen die in risicogebieden liggen. Daarom wil de bancaire sector ook heel nadrukkelijk dit risico aankaarten. Niet als dreiging, maar juist als partner om te voorkomen dat het ooit zover komt.

Tot slot een voorbeeld over kredietverlening. Als de bank een bedrijf moet financieren die bij een rivier zit die elke drie jaar droog staat, dan ontstaan er moeilijkheden voor die ondernemer om op termijn nog financiering te krijgen. Dan gaat de bank twee rollen kiezen. De ene rol is om mee te denken om een ondernemer te financieren om naar een andere plek in Nederland te gaan waar de watervoorraad minder bedreigend snel op droog staat, of de bank trekt zich terug. De eerste rol heeft de voorkeur, maar als de ondernemer dat niet kan of niet genoeg liquiditeit heeft om dat te doen, dan zal de bank van de toezichthouder het risico niet mogen aangaan om een bedrijf te kiezen wat binnen drie jaar failliet gaat. Het bancaire perspectief wordt vaak echt gemist. Mensen begrijpen niet hoe het werkt. Daarom willen de banken onderdeel van dit gesprek zijn om vervelende situaties te voorkomen.

Vragen van de raadsleden

De heer *Van Eijck* heeft nog een vraag aan mevrouw *Nijhof*. Er werd een nieuwe dimensie ingebracht, namelijk het uitgangspunt dat water altijd beschikbaar is. Dat levert een kwetsbaarheid op, ook omdat het vertrouwen daarin buitengewoon groot is. De vraag is of daar in Nederland al naar gekeken is en over gedacht wordt en als dat zo is, waar dat dan plaatsvindt. De vraag is ook of dat alleen technisch van aard is of ook sociaaleconomisch. Het zou mooi zijn als er voorbeelden zijn vanuit het buitenland om van te leren.

Mevrouw *Nijhof* antwoordt dat de watersector al heel lang betrokken is bij wat vroeger de coöperatie Vitaal heette. Het is dus geïdentificeerd als een van de vitale infrastructuur sectoren waarbij ook vanuit de kans van terroristische dreiging of anderszins naar gekeken is. Dat is waarschijnlijk nog niet genoeg. Het is goed georganiseerd, maar het is wel in stukjes georganiseerd. De drinkwater sector heeft gekeken naar het voorkomen van verontreiniging van de waterbekkens of anderszins. Het is belangrijk om naar het geheel te kijken en veel meer in samenhang omdat er ook allerlei gevolg effecten zijn.

De heer *Koopmans* van LTO Nederland heeft twee opmerkingen.

Bij alles wat met water te maken heeft is het goed om na te denken over alle risico's. Tegelijkertijd is het van belang om te beseffen dat rampen (blijven) bestaan en men zich nooit en te nimmer kan wapenen voor alles wat er kan gebeuren. Dat is een hele belangrijke observatie om te blijven maken.

De tweede opmerking heeft te maken met het stuk zelf. Er zit een passage in een paragraaf over de waterfinanciering of de financiering van alle lasten. Dat betreft natuurlijk ook de verdeling tussen agrariërs, bedrijfsleven, burgers en de waterschappen. Dat is altijd een buitengewoon populaire discussie, maar die hoeft vandaag niet gevoerd te worden. In de paragraaf staat echter te weinig over de absolute kosten van water. In algemene zin kan inderdaad gezegd worden dat het niet te duur is in Nederland. Het probleem is echter dat hetzelfde gezegd wordt over de zorg, de wegen en eigenlijk over alle aspecten in Nederland. Bij elkaar is er toch een soort van last gecreëerd waarvan veel burgers zeggen dat het niet makkelijk is om dat allemaal te betalen. De opeenstapeling van kosten die te maken hebben met de zoektocht naar het zo goed mogelijk doen, zou meegenomen kunnen worden in deze discussie.

Afsluiting door voorzitter

De *voorzitter* dankt mevrouw Nijhof en collega voor de inbreng en reflecties. Naast de inhoudelijke verbindingen die er echt zijn tussen de SER-agenda en dit verhaal, is ook de uitvoeringskracht van de sector een belangrijk aspect. Als er iets is waar het in Nederland op vast loopt op veel onderwerpen, dan is het wel op uitvoeringskracht. Het belang van die uitvoeringskracht wil spreker graag vasthouden.

4. SER Werkagenda 2025 (R-3099)

De werkagenda 2024-2026 is vastgesteld tijdens de Raad van juni 2024 en maakt concreet wat de SER gaat doen. De werkagenda is gestructureerd aan de hand van vier domeinen van de SER-doelstelling:

- ondernemerschap;
- waardig werk;
- duurzame groei;
- een inclusieve samenleving met een evenwichtige inkomensverdeling.

De werkagenda biedt prioritering, planning en een goede uitvoering van de werkzaamheden en vormt de basis voor de inzet van de SER richting de politiek. De politiek is volatiel en er komen waarschijnlijk ook dingen uit de sectoren op. Daar moet uiteraard ook ruimte voor zijn.

De SER heeft, naast advisering ook uitvoerende taken, onder andere op het gebied van medezeggenschap en een leven lang ontwikkelen.

Het is vooral van belang om impact te maken. Het is een opdracht aan ons allen om na te denken over de manier waarop de kroonleden, de werkgevers- en werknemersgeledingen impact kunnen maken.

Rondetafelgesprekken

Aan de vijf tafels worden de volgende onderwerpen besproken:

- vergroten van handelingsvermogen en betaalbaarheid van de energietransitie;
- stellen van voorwaarden voor gerichte arbeidsmigratie;
- toekomstperspectief landbouw in de Nederlandse economie;
- vereenvoudigen belasting- en toeslagenstelsel;
- naar een goed werkende sociale zekerheid, ook voor arbeidsongeschiktheid

Vorig jaar is een Participatie wijzer opgesteld. Daarin is een negental vormen opgezet voor het betrekken van stakeholders die de SER wil gebruiken om ervoor te zorgen dat de achterbannen goed worden betrokken. Toch kunnen dat ook stakeholders zijn die niet automatisch aan tafel zitten bij de SER, maar die wel veel belang hebben bij dit onderwerp. Het is van belang om ook die stakeholders op de een of andere manier te horen. Dat kan door dialoogtafels te organiseren of door adviserend lidmaatschap in een commissie. Dat kan dus op tal van manieren. De vraag aan de raadsleden is welke partijen absoluut niet vergeten moeten worden om echt impact te maken richting de politiek en de samenleving.

De verslagen van de rondetafelgesprekken zijn als bijlage bij dit verslag gevoegd.

5. SER commissiestructuur (R-3100)

Er is een nieuwe commissiestructuur opgezet omdat er behoefte was aan meer impact, meer overzicht en meer regie vanuit de Raad en het DB. De nieuwe structuur kan ook goed invulling geven aan de werkagenda waarbij de kwaliteit van het SER-werk voorop staat. Er wordt ook een scherpere prioritering en meer inhoudelijke samenhang tussen de werkzaamheden bereikt. Er zal ook een betere integratie zijn tussen adviezen en faciliterende/uitvoerende werkzaamheden met een duidelijker eigenaarschap bij raadsleden en commissies. Tevens zal er een betere verbinding zijn tussen DB, commissies en andere werkzaamheden.

De nieuwe structuur is als volgt. Er zijn vanaf 1 februari drie type commissies bij de SER; domeincommissies, adviescommissies en uitvoeringscommissies.

Adviesaanvragen worden behandeld in de adviescommissies, waar sociale partners commissieleden voor kunnen aandragen. De SER heeft ook een aantal uitvoerende taken (leven lang ontwikkelen, medezeggenschap, diversiteit en inclusie) die in uitvoeringscommissies zijn ondergebracht. Daar is een derde type commissie aan toegevoegd, namelijk de zogenaamde domeincommissies. Deze commissies zijn er om op een betere en effectievere manier de strategische discussie aan te gaan; doen we de goede dingen? Missen we iets? Wat speelt er in uw sector? Waar moeten we op letten? Wat zou er volgend jaar ook op de agenda moeten staan? Daarnaast spelen er ook heel veel andere onderwerpen; stikstof, pensioenen en allerlei actuele dingen. Het is de vraag of de SER daar een rol bij heeft. Daar zijn de domeincommissies voor want deze dingen overstijgen de advies- en uitvoeringscommissies. De domeincommissies komen een aantal keren per jaar bijeen om juist ook de hoofd ontwikkelingen op die domeinen met elkaar te bespreken en met elkaar te signaleren wat er speelt. De domeincommissies kunnen ook het DB adviseren over bijvoorbeeld de werkagenda of over de adviesvragen aan de adviescommissies.

Vragen en opmerkingen van de raadsleden

De heer *Henrar* van FME wil ervoor pleiten om toch ook de maak- en technologische industrie, die van groot belang zijn voor het verdienvermogen, apart op de agenda te zetten.

De *voorzitter* vindt dit het perfecte onderwerp om in de domeincommissie Toekomstig Verdienvermogen te bespreken. Dat wat bij de adviescommissies staat, is het werkplan 2025. Het overzicht is nog twee jaar langer. Dit is dus de selectie van onderwerpen voor dit jaar en er zullen voor de komende jaren een aantal keuzes gemaakt moeten worden. Spreker stelt voor om dit gesprek in de domeincommissie verder te voeren en te kijken op welke manier dit een plek op de agenda kan krijgen of bij andere adviezen betrokken

kan worden. Dit is namelijk een ontzettend belangrijk onderwerp voor de Nederlandse economie.

6. Rondvraag en sluiting

Van de rondvraag wordt geen gebruik gemaakt.
De *voorzitter* sluit onder dankzegging de vergadering.

Aansluitend is er een werklunch met als spreker Nic van Holstein, voorzitter VCP.

Bijlage bij verslag raadsvergadering 23 januari 2025

Verslagen rondetafelgesprekken SER Werkagenda 2025

Tafel 1 Vergroten handelingsvermogen en betaalbaarheid energietransitie

Begeleider: Maikel Kishna

Verslaglegging: Berend Schrijver

Kroonleden: Van Eijck, Sleijpen

Werknemersgeleding: Van Holstein, Van der Meulen

Ondernemersgeleding: Vonhof, Henrar

Vraag 1. Wat is voor jouw organisatie van belang in de behandeling van dit onderwerp?

Werknemersgeleding

VCP (van Holstein): energietransitie, energieprijzen: grote drijver inflatie. In Frankrijk pakt de overheid investeringen op, hier doen bedrijven het en wordt het doorberekend, daar gaat het deels de mist in. Te weinig nagedacht over samenhang van het stelsel, pushen zonnepanelen en vervolgens vinden we het gek dat we negatieve prijzen krijgen. Betrouwbaarheid van de overheid wordt nu onder uitgeslagen. Zie je ook bij elektrische auto's, enorme boost gekregen en nu moet je er opeens weer voor betalen. Leek eerst allemaal wel te gaan gebeuren, nu slaat het om. Als je geen samenhangend verhaal brengt over energiesysteem, kosten (investeringen) dan kom je er niet.

FNV (van der Meulen): moet een nutsvoorziening worden, regering moet veel meer een vinger in de pap krijgen. Wellicht weer een oude elektriciteitsbedrijven structuur. Hebben heel veel geprivatiseerd. Loopt tegen zaken aan waar dat niet goed is gegaan. Ondernemerschap is prachtig, maar er is wel een grote leider nodig en die mist nogal. Woud van regeltjes, e.g. stikstof. Als het een nutsvoorziening is, is het van ons allen en hebben we er allemaal belang bij. Betekent niet dat er geen ondernemerschap aan ten grondslag hoeft te liggen.

Ondernemersgeleding

MKB (Vonhof): veel is al gezegd dat ik van harte ondersteun. Moeten fors investeren in die infrastructuur, zitten veel te veel te discussiëren over waar het bonnetje naartoe moet. Zwaar appél om nu die schop de grond in te doen. Dat is een investering, geen uitgave.

FME (Henrar): je moet een technologische en goede maakindustrie hebben. Zet Trump heel nadrukkelijk op de agenda, China ook, wij hebben weggekeken. Nodig hier en op strategische autonomie. Wil enige flexibiliteit in de agenda. Technologische maakindustrie apart zetten. Woud van regelgeving moet men met een enorm mes tekeer gaan. We zitten een biertje te drinken op de Titanic. Veel prominenter op de agenda. Alleen economie op diensten is levensgevaarlijk. Wil dit echt veel prominenter.

Kroonleden

Van Eijck: we adviseren het kabinet op integrale wijze, niet in silo's, zoals bij departementen. Moet hier enorm rekening mee houden in dit advies. E.g. moet 160 miljard in het net, nu zijn er mensen die zeggen dat we dat niet nodig hebben als we zonnepanelen/batterijen hebben. Bespreek je dat in Den Haag, dan zijn er drie departementen die niet altijd hetzelfde belang hebben. E.g. krijgt geen bouwvergunning voor dingen die stikstof juist afvangen. Moeten het echt over verdienvermogen van

Nederland hebben, circulaire economie biedt bij uitstek mogelijkheden. Maar de schaal waarop je dit doet is Europees, niet Nederlands.

Sleijpen (DNB): de instrumenten en hoe je ze inzet, beprijzen, normeren en subsidies. Internationale en Europese dimensie kan men alleen maar goed bekijken als je ook bekijkt wat er in Europa gebeurt. Heeft alles te maken met concurrentiepositie, zeker voor ondernemers. Kan hem ook omdraaien: in welke mate kan Nederland de Europese ambities beïnvloeden. De vraag is ook wat de rol van de overheid is. E.g. netwerken zijn een publiek goed, iemand moet het aanleggen. Je moet keuzes maken, overheid kan niet vandaag het een en morgen het andere doen. Iedereen (bedrijven/huishoudens) heeft handelingsperspectief nodig. Moet helder zijn hoe dit er de komende periode uitziet.

Vraag 2. Welke stakeholders moeten worden betrokken bij het onderwerp? En met welk doel? (zie Participatiewijzer)

Werknemersgeleding

FNV (van der Meulen): de BV Nederland, dus iedereen en iedereen die werkt in de sector. Opleidingen voor veel meer mensen beschikbaar, misschien gesubsidieerd.

Ondernemersgeleding

MKB (Vonhof): jong en oud aan tafel want dit raakt verschillende generaties, groot en klein. Neem bij isolatie van wijken ook kleine ondernemers mee. Het is heel gek dat ze zijn uitgezonderd. Bij industriële bakkers zijn de loonkosten een veel kleiner deel van de kosten dan bij ambachtelijke bakkers. Een stijging is voor de een veel lastiger dan voor de ander. Groot concurreert klein weg (BS: hier zijn energiekosten relevanter, duurzaam heeft meer kapitaal en minder marginale kosten vergeleken met fossiel).

FME (Henrar): technologische industrie heeft de slimme bemetering om piekbelasting iets te doen. De energiekosten zijn de helft lager in Duitsland, dit ga je niet overleven. Dus buitenland hierin betrekken.

Kroonleden

Sleijpen (DNB): kennis in Europa ophalen, wat gebeurt daar.

Tafel 2 Stellen van voorwaarden voor gerichte arbeidsmigratie

Begeleider: Alexandra van Selm

Verslaglegging: Alice Olé

Kroonleden: Laagland, Putters, Bharosa

Werknemersgeleding: Van Kooten, Van Weegberg

Ondernemersgeleding: Thijssen, Hoogstraaten, Visser

Vraag 1. Wat is voor jouw organisatie van belang in de behandeling van dit onderwerp?

Werknemersgeleding

Bas van Weegberg (FNV)

De SER moet niet het huiswerk van de commissie Roemer overdoen. We hebben een doorbraak nodig om de regulering echt te realiseren.

Ondernemersgeleding

Arno Visser (Bouwend NL)

Het is een uiterst belangrijk maatschappelijk vraagstuk. Belangrijk is dat we verschillende relevante invalshoeken, waaronder sociale zekerheid en onderwijs, bij elkaar brengen. Voor de onderwijssector geldt de vraag: worden mensen wel voldoende opgeleid om het werk te doen dat voor handen is? En leiden we voldoende mensen op?

Zowel kwalitatief als kwantitatief is er een mismatch. Voor sociale zekerheid geldt de vraag of we alle huidige rechten van de Nederlandse bevolking direct moeten toekennen aan arbeidsmigranten.

Maak gebruik van de data die voorhanden is en focus op de actuele vraagstukken. De Adviesaanvraag zoals door SZW geformuleerd, is weinig gericht.

Maak gebruik van actuele instrumenten zoals CSRD.

Geen sectoren duiden maar wel leren van het Canadese en Amerikaanse (punten)systeem. In deze landen zijn de werkgevers ook verantwoordelijk voor een deel van de sociale zekerheid. In Nederland ligt alle verantwoordelijkheid bij de overheid.

Patricia Hoogstraaten (branchevereniging retail)

Voor de retail sector is de vraag naar goed personeel heel prangend. Migranten leveren aan deze sector een belangrijke bijdrage. Dus we hebben arbeidsmigranten nodig.

Oekraïners kunnen werken maar voor asielzoekers is dit vaak lastig. De SER zou een oproep kunnen doen om de mogelijkheid te vergemakkelijken om deze groep in te zetten.

Femke Merel van Kooten-Arissen (VCP/zorgsector)

Er kleven veel ethische vragen aan arbeidsmigratie: uitbuiting en het niet handhaven van wet en regelgeving.

Binnen de EU geldt dat het uitwisselen van diploma's nog heel moeizaam verloopt. Deze zouden veel meer op elkaar afgestemd moeten worden.

Bemiddelingsbureaus verdienen nu veel aan het binnenhalen van migranten en onttrekken zo veel geld uit de zorg. Het level playing field voor detachering in Europa zou gelijkgetrokken moeten worden.

Kroonleden

Femke Laagland (RU)

Maak onderscheid tussen theoretisch en praktisch opgeleide migranten. De praktisch opgeleiden kennen hun rechten vaak niet. Terwijl de theoretisch geschoolden zich beperkt voelen door de vele regels.

Weeg het waterbed effect mee. Herkomstlanden raken steeds meer in de problemen door het vertrek van professionals.

Nitesh Bharosa (TU Delft)

Op de TU Delft is 90 procent van de promovendi een migrant. Ook in andere lagen van de universiteit is minstens een kwart van het personeel migrant. De nood is dus hoog. Dit geldt ook voor de vele start-ups in Nederland.

Vergeet niet het perspectief van de herkomstlanden mee te wegen. Wij halen professionele krachten die daar zijn opgeleid naar Nederland.

Vraag 2. Welke stakeholders moeten worden betrokken bij het onderwerp? En met welk doel? (zie Participatiewijzer)

Bas van Weegberg: arbeidsmigranten zijn de voornaamste stakeholders.

Patricia Hoogstraaten: zet in op een betere publiek-private samenwerking. Dus versterk de afstemming en gerichte samenwerking tussen gemeente/uitvoeringsorganisaties en bedrijven. Betrek ook het mkb bij de uitwerking van het advies.

Nitesh Bharosa: denk circulair en maak afspraken met herkomstlanden in het kader van circulaire migratie.

Femke Merel: betrek bemiddelingsbureaus en intermediairs (patiëntenorganisaties) erbij.

Tafel 3 Toekomstperspectief landbouw in de Nederlandse economie

Begeleider: Alexander van der Vooren

Verslaglegging: Sarah van Hugte

Kroonleden: Gerbrandy, Knoef

Werknemersgeleding: Fortuin, Arends, Van der Velden

Ondernemersgeleding: Koopmans, Helder, Van der Ham

Vraag 1. Wat is voor jouw organisatie van belang in de behandeling van dit onderwerp?

Werknemersgeleding

Piet Fortuin mist in het debat wat het betekent voor mensen en voor werkgelegenheid in de hele keten. Het zijn hele lange ketens.

Gissella Arends vraagt of de visserij ook meegenomen moet worden. Nee, wel land- en tuinbouw.

Ondernemersgeleding

Mark Helder vindt de ketens heel belangrijk.

Ger Koopmans is het daarmee eens en het geldt ook voor de samenleving. De transitie kan ontwrichtend zijn.

De achterban van Mark Helder; veel oplossingen, technologische partijen moeten goed betrokken worden in de oplossingen.

Boris van der Ham noemt zorgboerderijen. Combinaties. Florida van Nederland? Zoeken van combinatie gebruik. Evenementenlocaties; link te maken met bedrijven die helpen met het beheren van landschappen. Vragen veel van landbouw, veel boeren willen wel, in de transitie naar een duurzame economie. Moeten we misschien de scope van wetgeving niet verkleinen, noordwest Europa? Als we naar een toekomstgerichte landbouw moeten we ook gaan kijken naar beperkingen vrijhandel.

Hier noemt Anna Gerbrandy EU-niveau.

Ger Koopmans: heel interessant, voor gewasbescherming is er ook regionale toelating, heeft bijvoorbeeld te maken met weer. Ook vrijhandelsverdragen.

Boris van der Ham noemt non-trade concerns, ook regionaal.

Ger Koopmans is niet geïnteresseerd in de lange termijn, maar wil graag oplossingen voor de kortere termijn. Het tempo bij de SER moet omhoog. Hoofdpijnenbesluitvorming zou plaats vinden in de voorjaarsnota. Houtskoolsschets moet daarvoor dan eigenlijk.

Voedselzekerheid is relevant. Alle contracten gaan nu over leveringszekerheid.

Kroonleden

Anna Gerbrandy vindt dat de zeven transitiepaden centraal staan. Zit daar werkgelegenheid? Dat kan een van de aspecten zijn waarin je transitiepaden definieert.

Marika Knoef vindt dat onduidelijkheid leidt tot stilstand.

Anna Gerbrandy wijst op het feit dat er nu een stikstofprobleem is. We moeten SER-traject splitsen daarvan. We willen niet dat de minister op ons gaat wachten. Maar dingen hangen wel met elkaar samen. Dat is lastig.

Vraag 2. Welke stakeholders moeten worden betrokken bij het onderwerp? En met welk doel? (zie Participatiewijzer)

- Vedecom, grote branchepartij. Heeft ook al suggesties gedaan (Helder)
- Landschapsbeheerders/natuurbeheerders (Boris van der Ham)
- Regionale SER-ren (Anna Gerbrandy)

Overig / w.v.t.t.k.

Structuur graag ook op de tafel bij werkagenda/doelstelling.

Koopmans: Absolute kosten van water; opeenstapeling van alle kosten. Je kan je niet overal voor verzekeren.

Tafel 4 Vereenvoudigen belasting- en toeslagenstelsel

Begeleider: Jacqueline Prins

Verslaglegging: Jeroen Visser

Kroonleden: Ter Weel, Majoor

Werknemersgeleding: Fey, Boelens

Ondernemersgeleding: Van der Ven, van der Laan

Vraag 1. Wat is voor jouw organisatie van belang in de behandeling van dit onderwerp?

VNO-NCW/MKB-NL (Medy van der Laan):

- Circulaire economie vraagt om grondstoffen meer te belasten.
- Inkomstenbelasting verlagen werkt niet voor lagere inkomensgroepen->hiervoor: negatieve IB.
- Lagere inkomens verbruiken minder grondstoffen.
- Niet binnen zelfde kaders blijven denken. Vervuiler betaalt nu niet/onvoldoende.

CNV (Patrick Fey):

- Oog voor internationale aspecten. Datacenters zijn zeer vervuילend (evenredig belasten).
- Gerichtheid = efficiënt, maar complex.
- Sturen naar goed gedrag (zorg, wonen, etc).
- Voorkomen armoede.

Netwerk Zelfstandig Ondernemers (Christel van de Ven):

- Zzp-perspectief meenemen.
- Discussie over rechtsvorm zzp'ers.
- Probleem van fluctuerende inkomsten en onzekerheid van de toeslagen.
- Relatie met sociale zekerheid (sturingsinstrument in plaats van fiscale aftrekpost).

Kroonlid (Bas ter Weel):

- Er zijn al veel rapporten, in veel staat min of meer hetzelfde.
- Vereenvoudiging levert standaard de reactie vanuit politiek op om te gaan compenseren.
- Quick win: de kinderopvangtoeslag ertussenuit halen.
- Wat is efficiënt en wat is rechtvaardig? Evaluatie van belastingsubsidies.

Jongerenplatform/FNV (Neele Boelens):

- Perspectief van jongeren (denk aan uitsluiting van jongeren bij huurtoeslag; geen uitwonende beurs tijdens periode van het leenstelsel).
- Onzekerheid omtrent toeslagen (voorlichting, flexibeler, teveel verschillende toeslagen).

Kroonlid (Désirée Majoor):

- Circulaire economie/belasten van grondstoffen.
- Gedragssturing.
- Met oog op arbeidsproductiviteit: wat willen we belasten? Wat willen we belonen?
- Noem het maatschappelijke bijdrage in plaats van belasting.

FNV (Henk van der Velden):

- Er zijn al genoeg rapporten verschenen.
- Keuzes maken en uitleggen.
- Toeslagen in relatie tot stelselwijzigingen (is een zorgtoeslag dan nog nodig?).
- Schrik van de term "werk moet lonen": let op risico op inkomstenderving overheid.
- Marginale druk is vooral hoog voor heel specifieke groepen.

Vraag 2. Welke stakeholders moeten worden betrokken bij het onderwerp? En met welk doel? (zie Participatiewijzer)

- Ex 'tax (als kennispartner/stakeholder)
- Auteurs van rapporten over belastingen en toeslagen (nadere toelichting, soms is daarbij ook gesproken met stakeholders)
- Egbert Jongen (Universiteit Leiden/deskundige)
- De Woonbond (vertegenwoordiger van huurders)

Tafel 5 Naar een goed werkende sociale zekerheid, ook voor arbeidsongeschiktheid

Begeleider: Ivy Koopmans

Verslaglegging: Nassira Anakhrouch

Kroonleden: Borghouts, Dekker, Houweling

Werknemersgeleding: Elzinga, De Boer

Ondernemersgeleding: Van Woerkom, Den Boer

Vraag 1. Wat is voor jouw organisatie van belang in de behandeling van dit onderwerp?

De heer Van Woerkom neemt daar waar het gaat om sociale zekerheid, met een focus op arbeidsongeschiktheid, graag als startpunt het voorkomen van ziekte en het voorkomen van arbeidsongeschiktheid. De heer Van Woerkom koppelt ziekte primair aan mensen en dit heeft met levensstijl te maken en de preventie daaromtrent. Hij vindt dat dit in het huidige klimaat onvoldoende wordt gezien.

Aan de kant van arbeidsongeschiktheid koppelt Van Woerkom dit aan bedrijven. Bedrijven moeten een RI&E beleid hebben om te voorkomen dat mensen arbeidsongeschikt worden. Zeker ten aanzien van mensen die uit het buitenland komen, waar werkgevers ook absoluut een rol in hebben te vervullen. Mevrouw Koopmans voegt toe dat dit ook raakt aan een ander thema uit de werkagenda, namelijk gezond en veilig werken.

De heer Houweling zou het mooi vinden om, wanneer we met dit onderwerp aan de slag gaan, ons niet te beperken tot hetgeen we (op basis van het OCTAS-rapport) vandaag nog zouden kunnen toevoegen aan het stelsel. Houweling meent dat het voor de SER belangrijk is om te kijken wat we verwachten qua samenleving in 2040 of 2050 en stelt in dit verband de volgende vraag: 'Hoe kan een modern sociale zekerheidsstelsel dienstbaar zijn aan zowel de personen op de arbeidsmarkt, dus de werkerskant, maar ook het verdienvermogen van Nederland optimaal in diens kracht zetten?'

Mevrouw Koopmans stelt dat hij het vraagstuk hiermee breder zou willen trekken, maar bedoelt hij hiermee ook meer fundamenteel in de zin van waarde gericht? Houweling beaamt dit en legt een link naar het mantelzorg adviestraject waar de SER momenteel mee bezig is. Werkenden zullen meer gaan mantelzorgen naar alle waarschijnlijkheid.

We kunnen hierbij niet alleen naar werkgevers kijken, want dit verlangt ook een nieuw soort manier van kijken naar maatschappelijke risico's en de vraag waar je welk risico belegt.

Mevrouw Borghouts vult hier graag op aan en beschouwt het vraagstuk vanuit de drie verschillende functies van sociale zekerheid. De eerste functie is inkomensbescherming, de tweede functie is participatie, dus deelneming aan die arbeidsmarkt hetgeen voor werkgevers ook ontzettend belangrijk is en de derde poot is preventie. Mensen die aan het werk zijn aan het werk houden. Daarna kun je kijken naar welke sociale risico's er nog meer zijn en hierbij is van belang om ook naar de toekomst te kijken. Arbeidsongeschiktheid raakt ook andere vlakken en er werd volgens mevrouw Borghouts net ook terecht gezond en veilig werken genoemd, maar het raakt ook aan leven lang ontwikkelen. Hoe kun je je, bijvoorbeeld als je ziek wordt, zo snel mogelijk omscholen om ander werk te krijgen? Want werk hebben is eigenlijk de beste vorm van sociale zekerheid.

De heer Den Boer reageert op het derde punt, preventie, vanuit de onderhoudssector. Op dit moment speelt er een discussie rondom RVU en generatiepact. Hij stelt in dit verband de volgende vraag: 'Hoe kunnen wij, om aantrekkelijk te zijn en blijven, in de toekomst de sector worden waar mensen niet arbeidsongeschikt worden?' Dat klinkt wellicht als een utopie, maar het zou niet gek zijn om dit als denkbeeld te nemen. Hij meent dat de preventie rondom gezond leven en werken onder druk staat, en dat hier zeker vanuit de SER enorme kansen in zitten.

Volgens de heer Elzinga komt momenteel in beeld wat voor plannen er worden voorgesteld naar aanleiding van het coalitieakkoord. Arbeidsongeschiktheid staat ook hoog op de agenda en hoewel ze niet van tevoren betrokken zijn, is er wel gelegenheid geweest op te reageren op de uitkomsten van de Staatscommissie. Door de enorme bezuinigingsopgave staat de hele discussie nog meer onder druk. Wanneer je via een adequaat preventiebeleid de instroom in de sociale zekerheid kunt beperken, dan lijkt een besparing mooi meegenomen. Het voorkomen dat mensen ziek worden, het begeleiden van mensen in van-werk-naar-werk trajecten, richten op preventie. Er is ook overal sprake van structurele krapte op de arbeidsmarkt en daar zitten zeker ook kansen in, want mensen willen ook heel graag participeren in de maatschappij. De heer Elzinga pleit ervoor om deze kansen in gezamenlijkheid optimaal te benutten.

Wanneer je het stelsel namelijk van tevoren onder druk zet, dan kan het snel gaan over beperken van onzekerheden en de duur en hoogte van een uitkering. Dan is voor wat betreft de FNV de deur meteen gesloten voor verder overleg. Als er een ding zeker is, is het dat mensen behoefte hebben aan zekerheid. En vanuit die zekerheid kun je de flexibiliteit opzoeken, zonder je druk te maken over of je voldoende inkomen hebt. Dit heeft te maken met bestaanszekerheid en eigenlijk zoals we naar brede welvaart kijken. Dit betekent zekerheid voor mensen, maar daarbinnen wel een wendbare economie. En wel met elkaar de risico's in kaart brengen, deze waar mogelijk te mitigeren en waar nodig te verzekeren.

Mevrouw De Boer wil ook graag aandacht voor de uitvoerbaarheid van het stelsel. Sinds het pensioenakkoord bestaat er al een discussie over de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zzp'ers. Het UWV en de belastingdienst kunnen dit niet uitvoeren. Het moet gelijk zo ingericht worden dat iedereen bijdraagt. Op dit moment speelt er ook een discussie over de zzp'ers die het systeem uithollen en hiermee de solidariteit onder druk zet. De heer Den Boer stelt dat je die solidariteit als maatschappij wel mag vragen.

De heer Elzinga geeft aan dat het individuele ons veel heeft gebracht. Tegelijkertijd constateert hij dat de collectieve voorzieningen onder druk staan en daarmee de solidariteit in de samenleving. De heer Elzinga pleit hierom voor arrangementen die betaalbaar zijn. De heer Den Boer voegt toe dat het fenomeen zzp niet meer de kast in gaat, maar een ontwikkeling is die blijft. De heer Elzinga geeft aan dat we gezamenlijk in corona gezien hebben wat de maatschappelijke kosten zijn. Mevrouw Den Boer wil benadrukken dat het wel om arrangementen dient te gaan die uitvoerbaar zijn en minder complex.

De heer Van Woerkom vult aan dat solidariteit meerdere vormen kent dan alleen inkomen; het heeft ook met veiligheid te maken. Hij ziet in de zorg, en benadrukt dat het zijn eigen opvatting is, bijvoorbeeld dat teams met zzp'ers minder productief zijn dan teams met enkel vaste medewerkers. Ook ziet hij deze ontwikkeling in de bouwsector.

De heer Dekker meent dat, naast de uitkomsten van OCTAS-rapport, het goed is om kennis te doen van het buitenland en hierbij internationale vergelijking. Mevrouw Koopmans vraagt of de heer Dekker hiermee doelt op een vergelijkend onderzoek naar arbeidsongeschiktheid, bepaalde risico's of ook breed? De heer Dekker stelt voor om het breed aan te vliegen, maar geeft tegelijkertijd aan dat dit erg lastig is, omdat het in feite over de gehele verzorgingsstaat gaat. Want gaan we het nu alleen hebben over ziekte en arbeidsongeschiktheid of ook over preventie, het werkloosheidsrisico en een leven lang ontwikkelen?

De heer Van Woerkom meent dat de kracht van SER-adviezen erin zit dat eerdere adviezen samenkomen en dat je hiermee de samenhang en de consistentie bewaakt.

Mevrouw Koopmans geeft aan dat het voorstel is om de bespreking en adviesvoorbereiding eerst toe te spitsen op het risico van ziekte en arbeidsongeschiktheid. Vervolgens zullen we uitwaaiëren vanwege de link met andere thema's (uit de SER werkagenda).

De heer Elzinga geeft aan dat er in dit verband eerst aan de opvolging van het OCTAS-rapport werd gedacht. Kijkend naar de politiek, is zijn verwachting dat het gesprek over de WW voorrang zal krijgen. Hiermee is de achterban wel op het verkeerde been gezet volgens hem. Mevrouw Koopmans reageert met de notie dat er hierom ook de nodige tijd is ingeregeld; juist om het komende half jaar te volgen wat er in de politiek gaat gebeuren.

De heer Dekker vindt het ook interessant om vanuit de invalshoek te redeneren dat het systeem (deels) niet nodig hoeft te zijn, wanneer je individu en de gemeenschap als uitgangspunt neemt. De heer Den Boer haalt een interview aan dat hij enkele jaren geleden gegeven heeft met als titel 'Geen baan is een ongeval waard'. Op het vlak van preventie ziet hij zowel bij grotere alsook kleinere werkgevers dat beleid rondom veilig en gezond werken met hoge prioriteit wordt opgepakt en zelfs wat dwingender richting de werknemers.

Mevrouw Borghouts benadrukt hierbij dat er een onderscheid gemaakt dient te worden tussen primaire preventie (voorkomen dat het risico zich voordoet) en secundaire preventie (als het vijf voor twaalf is en het risico zich dreigt te manifesteren, wat doe je dan?) Je wilt dat mensen aan het werk komen én blijven. Ze wijst in dit verband ook naar de toenemende rol van robotisering in de toekomst, dan moet je sneller ook van werk naar werk begeleid worden.

Vraag 2. Welke stakeholders moeten worden betrokken bij het onderwerp? En met welk doel? (zie Participatiewijzer)

De heer Den Boer noemt het UWV als uitvoeringsorganisatie, vanwege de aandacht voor de uitvoeringskant. Mevrouw De Boer voegt hieraan toe dat genoemde partij niet in de positie zit om enige uitvoeringsvoorstellen te weigeren uit te voeren.

De heer Houweling wijst ook op marktpartijen die er belang bij hebben dat er weinig beroep op ze worden gedaan. Bijvoorbeeld grote verzekeraars, hetgeen tot kostenbesparingen aan hen zijde kan opleveren. Er wordt namelijk vooralsnog te weinig geïnvesteerd in preventie en dat is op zich niet vreemd, omdat de baten van het investeren in preventie lastig meetbaar zijn.

Mevrouw Borghouts wijst ter aanvulling ook op spelers buiten de arbeidsmarkt, waaronder de gemeenten en de sw-ontwikkelbedrijven. Zo trek je het breder, want wanneer je een baan hebt, val je binnen de arbeidsmarkt (en dan heb je te maken met onder andere werkgevers) en val je erbuiten, dan wordt het meer van belang om gemeenten en sw-bedrijven mee te nemen.
